

PROF. A. MAKLECOV (LUBLAŇ):

Trest smrti v odborné literatuře a v novém trestním zákonodárství království S. H. S.

§ 1. Úvodní poznámky.

Ve všech státech, ve kterých se provádí přeměna trestního zákonodárství od základů, vzbuzuje otázka, má-li býti trest smrti zachován nebo zrušen, obyčejně různá mínění i spory. Po této stránce nečiní výjimky ani království SHS, které dříve než druhé státy současné Evropy dokončilo započatou reformu. Trestní zákonník SHS (K r i v i č n í Z a k o n í k z a K r a l j e v i n u S r b a, H r v a t a i S l o v e n a c a) byl potvrzen králem 27. ledna 1929. Působnosti nabývá na celém teritoriu státu od 1. ledna 1930 (článek 1. zákona ze 16. února 1929).

Co se týče nového trestně procesního zákoníku (Z a k o n í k o s u d s k o m k r i v i č n o m p o s t u p k u), dosáhl královské sankce 16. února 1929 a uvádí se v působnost rovněž od 1. ledna 1930 na území království vyjímajíc Srbsko a Černou Horu. V těchto zemích jest nabytí účinnosti odloženo do 1. ledna 1931 (obvod bělehradského apelačního soudu) nebo do 1. ledna 1932 (jižní Srbsko a Černá Hora; stať 2. zákona ze 16. února 1929).

Ježto projekty trestního zákona (T. Z.) a trestního řádu (T. Ř.) byly zkoumány částečně jenom v sekci zákonodárné komise bývalé národní skupštiny a nebyly projednávány v jejím plenu, nebyla otázka trestu smrti předmětem parlamentních sporů ve vlastním slova smyslu.¹⁾ Potvrzení T. Z. a T. Ř. nastalo již po aktu ze dne 6. ledna 1929, který změnil základy státního zřízení království SHS.

¹⁾ Zaznamenáváme zde, že otázka zrušení trestu smrti byla předmětem debat v konstituční komisi Ústavodárné Skupštiny. Poslanec Nedeljko Divac, podporován některými jinými členy komise, navrhoval, aby do textu konstituce byla pojata stať tohoto obsahu: „trest smrti na všechny činy trestné se zrušuje.“ Navrhovatel se odvolával na důvody humanity a na možnost nenapravitelného soudního omylu. Ministr spravedlnosti Marko

Širokého společenského hnutí pro zrušení trestu smrti v Jugoslavii pozorovati nelze. Spory v této otázce vedly se hlavně v kruzích profesionálních juristů.

Ještě před vznikem království SHS vystoupili rozhodně proti trestu smrti v komisi pro vypracování osnovy srbského trestního zákoníku, bezprostředního to předchůdce jihoslovanských osnov, dva její členové, bývalý ministr justice Marko Djuričić a Dr. Milutin Miljkovič. M. Djuričić vyslovil názor, že zrušení trestu smrti odpovídalo by dobrému charakteru srbského národa a nezpůsobilo by žádných škodlivých účinků. Dr. M. Miljkovič zakládal svůj odpor hlavně na důvodech všeobecných proti trestu smrti. V srbské osnově 1910—1911 byl tento trest však zachován hlavně z toho důvodu, že nebylo dostatečného zabezpečení vnitřního pořádku a že organisace kárného vězeňství byla v předválečném Srbsku velmi nedokonalá. Ale v oficielních motivech srbské osnovy bylo výslovně uvedeno, že trest smrti bude zrušen, jakmile odpadnou dočasné důvody pro jeho trvání (Motivy, str. 118.).

Nové období státního života, jež nastalo po vzniku království SHS, jakožto období počáteční konsolidace státu, neposkytlo vhodné půdy pro hnutí ve prospěch zrušení trestu smrti. Nezbytnost chrániti energicky vnitřní pořádek před anarchistickými a komunistickými elementy vedla k tomu, že byl vydán zákon o ochraně veřejné bezpečnosti a pořádku ve státě dne 2. srpna 1921, který rozšířil užití trestu smrti na řadu trestných činů, spojených s projevy anarchistického, teroristického a komunistického hnutí. Rozhodných opatření vyžadoval rovněž boj s loupežnými nájezdy t. zv. hajduků v jižních krajích Srbska a Černé Hory.

§ 2. Názory o trestu smrti v odborné literatuře.

V roce 1927—1928 uspořádala redakce bělehradského žurnálu „Branič“, který jest orgánem svazu advokátů, anketu o trestu

Djuričić uváděl, že tuto otázku nutno řešiti zároveň s osnovou nového trestního zákoníku. Návrh poslance Divace byl odložen. Srov. Stenografske beleške. Rad Ustavnog Odbora Ustavotvorne Skupštine Kraljevine SHS II. Debata o pojedinostima o nacrtu Ustava. Odeljak I.—VI. (čl. 1—56). Sednice XIII. do XXV., str. 41—43.

smrti u příležitosti reformy trestního zákonodárství. Na tuto anketu ozvaly se hlasy některých členů srbské akademie věd (právníků), profesorů universit, presidentů vyšších soudů, advokátů a jiných. Výsledky ankety byly tyto: 6 osob vyslovilo se rozhodně a bez výhrad proti trestu smrti, 10 z principu proti, ale s výhradou, aby byl ponechán dočasně, při čemž rozsah jeho užití aby byl co možno omezen, 2 pro trest smrti a konečně 7, aby byl pojat do kárného systému budoucího T. Z., ale současně aby byly stanoveny co možno úzké hranice, ve kterých ho smí být použito.

Takovým způsobem většina účastníků ankety se vyslovila jakožto zásadní odpůrci trestu smrti, ale jestliže se připočtou k zásadním přívržencům tohoto trestu i ti, kteří se vyslovili pro jeho dočasné ponechání v trestním zákoníku Jugoslavie, pak většina ukáže se na straně přívrženců trestu smrti.

Ačkoli zmíněná anketa co do počtu účastníků byla neveliká, jsou její výsledky velmi zajímavé. Zračí se v nich zcela jasně, že mezi profesionálními juristy Jugoslavie nenachází požadavek, aby trest smrti byl ihned zrušen, většího počtu přívrženců.

Důvody pro ponechání trestu smrti a pro jeho včlenění do kárného systému nového T. Z. nejvýrazněji byly vysloveny v názoru známého srbského kriminalisty, člena akademie věd, profesora Dra T. Živanoviče (Bělehrad). Podle mínění profesora T. Živanoviče má být otázka trestu smrti řešena jedině z hlediska účelu trestu a to v souvislosti se skutečnými společenskými, kulturními a zejména mravními podmínkami daného státu, ale nikoli z hlediska abstraktního. Podle tohoto kriteria autor uznává trest smrti v jisté míře i v dnešní době za nutný. Instinkt odplaty ještě do našich dob nezmizel a třeba jej podle možnosti uspokojiti tím, že v některých nejtěžších případech užije se trestu smrti, aby se předešlo novým trestným činům z motivu pomsty. Z druhé strany je trest smrti na nejtěžší činy trestné jediným prostředkem, který účinkuje odstrašivě. K takovým těžkým trestným činům počítá nebezpečnější druhy vraždy a vážnější trestné činy proti státu a také některé vojenské činy trestné, spáchané v době války, zejména na bitevním poli.

Důvody druhých účastníků ankety — přívrženců trestu smrti — možno rozdělit na dvě skupiny. Do první klademe důvody obecné a zásadní povahy. Takovým důvodem je na příklad tvrzení, že

trest smrti znamená spravedlivou odplatu za nejtěžší trestné činy a především za vraždu, spáchanou z nízkých motivů. Dále zásadní přívrženci tohoto trestu se odvolávají na jeho obecně preventivní účinnost a na radikální soukromo-preventivní efekt: kdo byl popraven, nemůže se přirozeně již státi recidivistou. Jestliže právo obrany zaručuje se soukromé osobě, nelze tohoto práva odpírati také státu. To jsou základní principiální důvody, které zejména se vytýkají v jihoslovanské literatuře.

Druhá skupina důvodů vychází z oceňování podmínek státního a společenského života v Jugoslavii. Mnozí poukazují na nedostatečné zabezpečení osoby a majetku, aspoň v některých krajích státu. Zejména se poukazuje na rozšířený druh loupeže ve formě hajductví. Jednotliví účastníci ankety tvrdí, že společnost a národ v Jugoslavii ještě nedozrály ke zrušení zmíněného trestu. Jeho zachování — říkají — jest nutno pro boj s projevy atavistických instinktů, dědictví to dlouhé poroby. Obyvatelstvo ve své mase neprotestuje proti trestu smrti, nýbrž jeho zrušení si žádají jenom theoretikové, odloučení od živé skutečnosti. Kdyby trest smrti byl zrušen na zkoušku, bylo by záhy třeba jej obnoviti. Pročež raději nedělati tak pochybných pokusů. Jestli dále tak pokrokové země jako Anglie, Francie, Spojené státy Severní Ameriky neruší tohoto trestu, tím méně jest důvodů pro jeho zrušení v Jugoslavii, jakožto ve státě, jenž teprve klade základy svého právního zřízení.

Autor zvláštní práce o trestu smrti, slovinský soudní pracovník, František Regally, spatřuje v trestu smrti ultima ratio svého druhu v boji s nejnebezpečnějšími zločiny. Pokud není možno užiti deportace zločinců na nějaký vzdálený ostrov pro zabezpečení náležitého pořádku, do té doby jest stát netoliko oprávněn, nýbrž přímo povinen užiti tohoto krajního prostředku pro ochranu důležitých veřejných zájmů a důležitějších právních statků svých občanů, a to aspoň ve výjimečných okolnostech a proti takovým lidem, u nichž veškeré jiné způsoby se ukázaly nedostatečnými.

Námítky proti trestu smrti v novém T. Z. království SHS jsou nejúplněji rozvinuty profesorem M. P. Čubinským (Subotica), jenž byl jedním z účastníků komise pro vypracování T. Z. Postup úvah profesora Čubinského jest v stručnosti tento: Těžká zločinnost existuje všude a nikoliv jen v Jugoslavii. Trest smrti jakožto takový nemá vlivu na zmenšení počtu těžkých činů trestných. Tvrzení,

že trest smrti odpovídá právnímu citu obyvatelstva, není dokázáno, neboť mnozí vážní představitelé téhož obyvatelstva, kteří dobře znají svůj národ, říkají opak. Ale i kdyby to byla pravda, zákonodárce vůbec není povinen skláněti se před zastaralými a primitivními názory. Naopak jest povinen snažiti se o zušlechtění motivace občanstva a o zvýšení úrovně národní etiky. Profesor Čubinský připomíná, že ještě před vznikem království SHS, totiž v roce 1906, byl trest smrti zrušen na Černé Hoře. Nové zákonodárství Jugoslavie předpokládá radikální reformu trestního stihání a kárného vězeňství, na jichž nedostatky se obyčejně odvolávají přívrženci dočasného ponechání trestu smrti. Pojati jej do kárného systému neodpovídalo by novému duchu T. Z. a současnému pojmání úkolů trestní politiky.

Na tuto stránku otázky obrací pozornost také profesor Dr. Metod Dolenc (Lublaň). Doporučuje ukázati energii a vůli ve směru reorganisace policie a kárných ústavů a neomezovati se na poukaz jejich nedostatků. Profesor Dolenc a bývalý předseda ministerské rady Avakumovič poukazují na poučný příklad Rakouska, jež zrušilo po válce trest smrti a na československou osnovu trestního zákona z roku 1926, která rovněž odřekla se tohoto kárného prostředku. Zároveň profesor Dolenc vyslovuje pochybnost o tom, že obecně preventivní působnost trestu smrti je vyšší, než trestu doživotního žaláře.

Z učenců, kteří se vyslovili o otázce trestu smrti nezávisle na zmíněné anketě, vystupuje profesor Dr. A. Skumovič (Lublaň) proti theorii zastrášovací a popírá příčinný svaz mezi zrušením trestu smrti a vzrůstem nebo klesnutím počtu těžších zločinů. K tomuto názoru připojuje se také P. Pekič ve své neveliké práci o trestu smrti. Jak již bylo uvedeno, i ti autoři, kteří trvají na zachování trestu smrti v T. Z. jsou proto, aby případy jeho užití byly co možno omezeny. Toto hledisko zastával svým časem i bývalý ministr spravedlnosti Dr. Dušan M. Subotič, jenž hrál velmi důležitou roli při sestavení projektu T. Z. a byl státním zpravodajem v komisi bývalé Národní Skupštiny.

Oživené spory vyvolala v jihoslovenské právní literatuře také otázka o způsobu výkonu trestu smrti. Většina účastníků ankety vyslovila se pro způsob, jenž byl přijat v projektu a nyní také v T. Z. z 27. ledna 1929, totiž pro pověšení. Ale mnozí, zejména

právníci ze Srbska, rozhodně vystoupili proti tomuto způsobu výkonu trestu smrti. Jak známo, srbský trestní zákoník z roku 1860 předpisoval trest smrti zastřelením, v němž i dodnes mnozí spatřují důstojnější a méně potupný způsob usmrcení než pověšením. Tak vyslovil se předseda apelačního soudu Michal Ninkovič: „Má-li vinník zemřít, nechť zemře důstojně, avšak nikoli jako zvíře.“ Advokát Voj. M. Vujanac dosvědčuje, že podle lidových názorů jest lehčí zhynouti kulí, nežli provazem („lakše poginuti od kuršuma, nego od konopca“).

Jednotlivé hlasy vyzněly pro guilotinu, usmrcení elektrickým proudem a otrávení silně účinkujícím jedem. Někteří navrhovali, aby odsouzený byl uveden do stavu bezvědomí před výkonem rozsudku. Všichni, s výjimkou jednoho, zastávali se neveřejného výkonu trestu. Někteří kladli podmínku pro odsouzení k smrti jednohlasný výrok soudního kolegia. Takový jest — v základních rysech — poměr jihoslovanské doktriny k otázce trestu smrti a ke způsobům jeho výkonu.

§ 3. Trest smrti v novém trestním zákonodárství království SHS.

I. Předpisy o trestu smrti jsou obsaženy jak v trestním zákoníku z 27. ledna 1929, tak i v trestním řádu ze 16. února 1929. Nutno podotknouti, že zároveň s trestním řádem dosáhl sankce též zákon o výkonu trestů na svobodě. Jak plyne již ze samotného názvu tohoto zákona, upravuje jenom výkon kárného uvěznění a neobsahuje předpisů o výkonu ostatních trestů a tudíž také ani trestu smrti. Postup výkonu trestu smrti je ustanoven v trestním řádě.

Trestní zákoník ze 27. ledna 1929 počítá trest smrti do kategorie hlavních trestů. (§ 35 T. Z.) Trest smrti vykonává se pověšením (§ 36 T. Z.). V motivech projektu trestního zákona z roku 1922 jest uvedeno, že tento způsob výkonu trestu smrti byl zvolen jakožto nejlehčí a tudíž i nejlidštější. Podle § 416 T. Ř. jest výkon trestu neveřejný (podrobnosti viz dále). S odsouzením k tomuto trestu je spojena trvalá ztráta čestných práv (§ 46 T. Z.). U mladých osob ve věku od 17 do 21 let trestu smrti se neužívá. Jsou-li od-

souzení za činy, které se trestají smrtí, nastupuje místo ní těžký žalář (robija) nebo prosté vězení (zatočenje) na dobu ne menší 7 let (§ 30 T. Z.). V ostatních případech (pokud se týče plnoletých), jsou-li jedna nebo více polehčujících okolností, ukládá se místo trestu smrti těžký žalář doživotně nebo na dobu ne menší 10 let. (§ 71 T. Z.) Ježto trest smrti ve všech případech kromě jediného (§ 91 T. Z.) může býti alternativně zaměněn těžkým žalářem, má § 74 T. Z. význam vodítka. „Kde zákon dopouští výběr mezi dvěma nebo několika tresty, ukládá se trest přísnější, jestliže čin byl způsoben z motivů nečestných nebo takových, které svědčí o zlé povaze pachatele.“

Právo stihati činy, které jsou trestány smrtí, zaniká uplynutím 20 let ode dne, kdy čin byl spáchán, kdežto právo na výkon přisouzeného trestu smrti po uplynutí 25 let od té doby, co rozsudek nabyl právní moci (§ 78 a 79, 81 a 82 T. Z.).

Podmínky vynesení rozsudku a pořad výkonu trestu smrti jsou vymezeny v trestním řádě. Obviněný může býti odsouzen k trestu smrti jedině v tom případě, jestliže všichni členové soudního kolegia j e d n o h l a s n ě uznají, že jest vinen zločinem, který jest trestán podle zákona trestem smrti. Není-li jednohlasnosti, ukládá se místo trestu smrti doživotní těžký žalář, jsou-li pak polehčující okolnosti, těžký žalář na dobu ne kratší 10 let. Jestliže je k trestu smrti odsouzeno několik osob, jest třeba v rozsudku určití pořadí, podle kterého trest bude vykonán (§ 282 T. Ř.).

Bezprostředně po usnesení rozsudku k smrti a před jeho vyhlášením, soud přizve státního zástupce, má-li býti jednáno o udělení milosti odsouzenému a v kladném případě také o tom, jakým trestem má býti trest smrti nahrazen. O této poradě sestaví se protokol, který se zašle kasačnímu soudu i v tom případě, jestliže rozsudek nebyl vzat v odpor. (§ 356 T. Ř.).

Trest smrti nesmí býti vykonán, pokud není rozhodnuto, že odsouzenému se milosti nedostalo. Výkon trestu se zastavuje následkem duševní nebo vážné tělesné choroby odsouzeného, pokud trvají tyto překážky. Pokud se týče žen, rozsudek se zastavuje rovněž v případě těhotenství. Rodička nesmí býti podrobena trestu smrti před uplynutím 2 měsíců po porodu (§ 415 T. Ř.).

Trest smrti se vykonává na místě, nepřístupném pro širší obecenstvo, druhý den ráno po tom, co odsouzený byl uvědoměn,

že trest bude vykonán. V nedělní a sváteční dny je výkon trestu nepřípustný. Pokud trvají výše uvedené překážky (nemoc, těhotenství, šestinedělí), nepodává se o nastávajícím výkonu trestu zpráva odsouzené osobě. Zpráva o trestu smrti podává se soudem, který vydal rozsudek v 1. instanci, v přítomnosti státního zástupce. Soud nabídne odsouzenému, aby se připravil k trestu smrti, chce-li, za pomoci osoby duchovní. Je-li to nutno, soud upozorní odsouzeného na to, že výkon rozsudku v žádném případě nebude odročen.

Kromě hodnostářů, kteří jsou k tomu přizváni, mohou odsouzeného navštívit příbuzní i jiné osoby, se kterými si přeje promluvit nebo je jen vidět. (§ 416 T. Ř.).

Trest smrti vykonává se v přítomnosti jednoho soudce, sekretáře-protokolisty, státního zástupce a soudního lékaře. Při tomto úkonu jest přítomen i příslušný duchovní.

O místě a času výkonu uvědomí se starosta obce, ve které se odbyvá trest, i obhájce s podotknutím, že mohou býti trestu přítomni. Přístup dovoluje se dále soudním úředníkům, úředníkům státního zastupitelství a policie a také nejbližším příbuzným odsouzeného.

Má-li býti trest smrti vykonán na několika osobách, odbyvá se v pořádku určeném v rozsudku a to tím způsobem, aby žádný z odsouzených neviděl trestu druhého.

Není-li zvláštních překážek, odevzdá se mrtvola popraveného příbuzným k pohřbu bez jakékoliv okázalosti. V opačném případě zakope se mrtvola na místě k tomu určeném.

O výkonu trestu smrti sestaví se protokol, který podpíše soudce, sekretář, státní zástupce a lékař a uloží se ke spisu.

II. Rozsah i meze, ve kterých možno užití trestu smrti na jednotlivé trestné činy, určují se v předpisech zvláštní části T. Z. Tento nejtěžší trest ukládá se v následujících kapitolách T. Z. z 27. ledna 1929: 1. ve 12. kapitole o trestných činech proti existenci státu a jeho zřízení (§ 91 a 105); 2. v 16. kapitole o trestných činech proti životu a tělesné nedotknutelnosti (§ 167); 3. v 17. kapitole o trestných činech proti obecné bezpečnosti lidí a majetku (§§ 189, 191, 196, 197, 200, 201) a 4. v 27. kapitole o trestných činech proti majetku (§ 328).

Ad 1. Z trestných činů proti existenci státu a jeho zřízení²⁾ trestá se smrtí zbavení života nebo pokus zbavení života krále nebo následníka trůnu nebo královského náměstka (§ 91 T. Z.). V tomto jediném případě jest trest smrti stanoven jakožto výlučná sankce.

Ze všech druhů velezrady trestá se smrtí jenom účastenství občana království SHS ve válce proti království nebo jeho spojencům ve funkci vojína-kombattanta (§ 105 T. Z.). Avšak zde trest smrti nevystupuje jako jediný; zároveň s ním (alternativně) je ustanoven doživotní těžký žalář.

Abychom přesně určili meze, v nichž možno užití trestu smrti po té, co vstoupil v platnost nový trestní zákon ze 27. ledna 1929, nutno mít na mysli, že na základě zákona ze dne 16. února 1929 o uvedení v působnost trestního řádu (čl. 16) i nadále zůstává v platnosti zákon o ochraně veřejné bezpečnosti a pořádku ve státě ze dne 6. ledna 1929 (změněný zákonem z 1. března 1929), do jehož osnovy byl vložen zákon téhož názvu z 2. srpna 1921. Zákon o ochraně veřejné bezpečnosti a pořádku ve státě z 6. ledna, resp. 1. března 1929, vyhrožuje trestem smrti nebo těžkým žalářem do 20 let za celou řadu takových činů jako podněcování k násilnému převratu dosavadního řádu, propaganda za týmž účelem,³⁾ součinnost v organisacích komunistického, anarchistického a teroristického charakteru, různé formy účastenství v těchto zločinech, organisace a propaganda vojenských vzpour, spolčování s revolučními společnostmi a osobami za hranicemi, výroba, shromažďování a ukrývání výbušných látek, zbraní a j. za účelem revolučním a konečně

²⁾ Do zrušení Vidovdanské ústavy z 28. června 1921 pro určení hranic, v nichž možno užití trestu smrti na čistě politické i smíšené činy trestné, sloužila za vodítko stať 9. této konstituce, která nyní pozbyla platnosti.

³⁾ Podle nové redakce zákona o tisku (zákon o tisku ze 6. srpna 1925 se změnami a doplňky ze 6. ledna 1929) jsou-li tresty, stanovené za činy v osmé hlavě zákona o tisku méně přísnější než tresty na tytéž činy podle trestního zákoníku, resp. podle zákona o ochraně veřejné bezpečnosti a pořádku ve státě, tu sluší použití trestu, stanoveného v trestním zákoníku, resp. v zákoně o ochraně veřejné bezpečnosti a pořádku ve státě. Z toho plyne možnost uložit trest smrti na př. podle článku 45. zákona o tisku, jenž jedná o komunistické a anarchistické propagandě, která podle zákona o tisku tresce se žalářem do 5 let a peněžitou pokutou do 50.00 dinárů, ale podle čl. 1. zákona o ochraně veřejné bezpečnosti — těžkým žalářem do 20 let neb trestem smrti.

příprava, pokus nebo dovršení vraždy na kterémkoliv orgánu veřejné moci.

Není naším úkolem zabývat se podrobně výkladem a analysou tohoto zákona. Pro nás jest hlavní věcí vytknouti jenom meze, ve kterých zákon dopouští možnost užití trestu smrti. Trestné činy, souhlasící nebo shodné svou povahou s trestnými činy, o nichž jedná zákon o ochraně veřejné bezpečnosti a pořádku, stihají se podle trestního zákona ze 27. ledna 1929 značně mírněji. Již z toho jest dovoleno usuzovati, že zákon ze 6. ledna—1. března 1929 má dočasný charakter; jinak by jeho předpisy byly pojaty do textu trestního zákoníku. Pokud možno souditi, je tento zákon zamýšlen především pro potřebu obecně preventivní účinnosti. K tomuto výsledku dospíváme zejména, jestliže přihlédneme k zákonu z. 2. srpna 1921, jenž mu předcházal a obsahem i sankcemi se shoduje a jehož přísné tresty uplatňovaly se v praxi v omezené míře.

Ad 2. V kapitole o trestných činech proti životu a tělesné nedotknutelnosti jest stanoven trest smrti na kvalifikované druhy vraždy. Prostá úmyslná vražda trestá se doživotním nebo dočasným (ne méně 10 let) těžkým žalářem (§ 167 T. Z.). Za vraždu, která byla spáchána ve stavu silného rozčilení, jež bylo způsobeno hrubou urážkou nebo útokem oběti, T. Z. stanoví těžký nebo prostý žalář na dobu ne vyšší 10 let. (§ 167 T. Z.)

Smrtí nebo doživotním těžkým žalářem trestá se ten, kdo zbaví druhou osobu života: 1. na základě zralé úvahy, 2. pomocí jedu nebo krutým způsobem, 3. způsobem, který jest nebezpečný pro život několika osob, 4. z kořistnosti nebo z důvodů, aby vykonal nebo zakryl jiný čin trestný, 5. konečně kdo opětně (jakožto recidivista) dopustí se vraždy prosté a to průběhem 5 let po tom, co úplně nebo částečně si odpykal trest nebo byl propuštěn z ústavu sociální ochrany (§ 167 a 67 T. Z.).

V uvedených případech kvalifikovaných druhů vraždy sleduje nový jugoslávský zákoník ze dne 27. ledna 1929 srbský projekt z r. 1910 (§ 131). V motivech srbského projektu se uvádělo, že důvody, aby vražda mohla býti považována za zvláště těžkou, jsou z jedné strany způsob spáchání a z druhé motiv činu. Řečeno všeobecně, za důvod kvalifikace slouží osobní mravní zkaženost vinníka, jež svědčí zároveň o vyšší míře jeho nebezpečnosti pro společnost. Srbský projekt zavrhl kvalifikaci vraždy podle úmyslnosti ji spá-

chati, přijav v tom směru správné hledisko, které zavládlo v poslední době v theorii trestního práva. Není pochyby, že v některých případech předchozí úmysl může sloužiti za důvod pro přísnější trest, ale není příčiny hleděti na úmysl jako na zvláštní důvod pro kvalifikaci, jež by odůvodňovala užití trestu smrti," čteme v motivech srbského projektu (str. 380).

Ale v jugoslávském trestním zákoníku ze 27. ledna 1929 sledáváme mezi těžšími druhy vraždy i vraždu, která jest kvalifikována znakem, že byla spáchána na základě zralé úvahy. Redaktoři jugoslávského trestního zákoníku, jak vidno, nebyli náklonní ztotožňovati tento druh vraždy s předem zamýšlenou vraždou v obecně uznávaném smyslu toho slova. Aspoň motivy projektu z r. 1922 (str. 104) zdůrazňovaly, že za charakteristický příznak její se považuje pečlivá a zlomyslná příprava k trestnému činu, ukazující „bestiálnost“ pachatele. Ale v definitivním textu §u 167. trestního zákoníku z r. 1929 nenašla tato myšlenka jasného výrazu. Sotva as možno ve skutečnosti vésti přesnou a jasnou mez mezi „předchozím úmyslem“ a „zralou úvahou“. Vztah srbského projektu k této otázce byl v každém případě přesnější a po našem mínění správnější. Možno míti obavy, že v soudní praxi vzbudí výraz „po zralé úvaze“ obtíže co do jeho správného výkladu. Před námi jest tak typicky příklad, kdy formulace zákona neodpovídá plnou měrou myšlence a úmyslu zákonodárce, pokud se tyto zračí z motivů zákona.

Přejdeme nyní k dalším druhům vraždy, která jest trestána v těžších případech trestem smrti. Pokud se týče vraždy způsobené otrávením, uvádějí motivy srbského projektu (neboť podržují svůj význam, pokud jugoslávský trestní zákoník reprodukuje jeho předpisy), že otrávení předpokládá specifickou zkaženost vinníkovu, ježto vykonává se tajně a kromě toho zjištění pachatele naráží na velké obtíže.

Krutý způsob vraždy, podle tvrzení motivů jugoslávského projektu trestního zákoníku z r. 1922, vyskytuje se jenom výjimečně jakožto resultát stavu afektu. Pravidelně svědčí o krajní hrubosti mravů pachatele. Jako příklad vraždy, která byla spáchána způsobem nebezpečným pro život několika osob, uvádějí tytéž motivy vraždu způsobenou výbuchem, kdy pachatel, aby dostihl svého cíle, jest ochoten i k záhubě jiných vedlejších osob.

Ad 3. Trest smrti alternativně s doživotním nebo dočasným těžkým žalářem obsažen jest dále v kapitole 17. o trestných činech proti obecné bezpečnosti lidí a majetku. Motivy projektu z r. 1922 charakterisují trestné činy tohoto druhu takto: „Sem jsou pojaty takové trestné činy, které mohou způsobiti škodu nebo nebezpečí zároveň i životu i zdraví lidí a jejich majetku. Kromě toho, uvedení v nebezpečí nebo způsobení škody těmto právním statkům v podobných případech není omezeno co do rozsahu, a může se dotýkati neomezeného počtu osob a věcí. Velmi těžké tresty jsou stanoveny zejména v případě neobyčejného a neomezeného nebezpečí nebo škody, které mohou vzniknouti spácháním těchto činů“ (str. 105). Při tom jugoslávský trestní zákoník považuje za charakteristický příznak trestných činů tohoto druhu, že nastalo nikoliv abstraktní, nýbrž konkrétní nebezpečí.

Trest smrti může býti stanoven za kvalifikované případy následujících obecně nebezpečných trestných činů: 1. zháření vlastního nebo cizího majetku (§ 189 T. Z.), 2. obecně nebezpečné užívání výbušných látek (§ 191 T. Z.), 3. obecně nebezpečné způsobení zátopy (§ 196 T. Z.), 4. obecně nebezpečné poškození vodních zařízení (§ 197 T. Z.), 5. obecně nebezpečné poškození lodi (§ 200 T. Z.), 6. obecně nebezpečné činy, při nichž neuvedeny konkrétní příznaky („jiné obecně nebezpečné činy, § 201 T. Z.).

Trest smrti za zháření podle trestního zákoníku (§ 189) nastupuje za těžší druhy této obecně nebezpečné činnosti, zejména za úmyslně způsobený požár vlastního nebo cizího majetku: *a)* ohrožuje-li život několika osob, *b)* způsobil-li smrt nebo těžké zranění několika lidem a pachatel to mohl předvídati. Vedle trestu smrti může býti uložen v těchto případech doživotní těžký žalář nebo též trest na dobu ne kratší 10 let.

Při úmyslném způsobení nebezpečí pomocí výbušných látek jest trest smrti přípustným jedině v tom případě, jestli výsledkem činu byla ztráta života nebo těžké ublížení na těle několika osobám a vinník to mohl předvídati (§ 191).

Za týchž podmínek může trest smrti býti uložen za úmyslné způsobení zátopy (§ 196), za úmyslné zničení nebo poškození vodních zařízení (§ 197) a za úmyslné potopení lodi (§ 200).

Zároveň s těmito konkrétně nebezpečnými činy trestnými uvádí trestní zákoník ještě obecný předpis, totiž úmyslné způsobení

nebezpečí životu lidí nebo bezpečnosti cizího majetku ve značné míře jakýmkoliv jiným obecně nebezpečným jednáním. I zde dopouští se užiti trestu smrti v případě, že byly způsobeny výše uvedené těžké následky, pakliže pachatel je mohl předvídati (§ 201).

Trestní zákoník z 27. ledna 1929 podstatně rozšířil hranice, v nichž možno užiti trestu smrti na obecně nebezpečná jednání ve srovnání s projektem trestního zákoníku z r. 1922. V tomto projektě určuje se trest smrti jenom na těžší případy obecně nebezpečného zhářství (§ 187 projektu z r. 1922). V předpisech nového jugoslávského trestního zákoníku, jež se týkají skutků tohoto druhu, není přísné důslednosti. Tak vzbuzuje pozornost, že způsobení týchž následků a při týchž subjektivních podmínkách nemá v zápětí trest smrti, na př. v případě úmyslného způsobení nebezpečí elektrickou, parní nebo jinou hybnou (motorickou) energií (§ 194). Zatím, jak bylo poznamenáno, trestní zákoník ustanovuje jenom všeobecně o obecně nebezpečném jednání (§ 201), při kterém jest trest smrti přípustný za analogických podmínek.

Ad 4. Z trestných činů proti majetku (27. kap. T. Z.) ohrožuje nový jugoslávský trestní zákoník trestem smrti nebo doživotním těžkým žalářem zvláště kvalifikovaný případ loupeže (§ 328). Loupež definuje se v trestním zákoníku jakožto odnětí cizího movitého majetku s použitím násilí (síly) proti jakékoliv osobě nebo pomocí výhrůžky bezprostředním nebezpečím pro její život nebo tělesnou nedotknutelnost nebo tím, že pachatel ji zbaví jiným způsobem možnosti klásti odpor odnětí věci, s úmyslem přisvojit si věc a tím nabyti pro sebe nebo pro osobu jinou protizákonné majetkové výhody (§ 326). Jako lupič tresce se i zloděj, který byv dopaden v době krádeže, užije proti jakémukoliv člověku násilí nebo výhrůžky, nebo zbaví jej jiným způsobem možnosti zabrániti odnesení věci za tím účelem, aby ukradenou věc si podržel (§ 327). Trestní zákoník rozeznává obyčejnou (§§ 326, 327), kvalifikovanou (§ 328, 1—5) a zvláště kvalifikovanou loupež (§ 328 posl.v.). Za poslední loupež se považuje taková, která byla provázena zbavením života jakékoliv osoby. Jedině tento druh loupeže tresce se v těžších případech smrtí.

V zájmu úplnosti našeho přehledu jest nutno na konci připomenouti, že na základě zákona ze dne 16. února 1929 (čl. 6.) a po zavedení nového trestního zákoníku ze dne 27. ledna 1929 v pů-

sobnost, zůstává v platnosti vojenský trestní zákoník srbský (Vojni Kazneni Zakonik Kraljevine Srbije) z 31. ledna 1901, jehož působnost byla rozšířena na celé území království SHS dekretem z 19. srpna 1919, jenž byl uzákoněn 127. článkem finančního zákona 1927—1928. V trestním zákoníku vojenském stanoven jest trest smrti na nejtěžší činy trestné, spáchané zejména v době mobilisace, války a na poli bitevním. (§§ 34, 35, 36, 37, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 48, 50, 58, 65, 66, 67, 70, 75, 84, 86, 96, 103, 112, 116, 149, 152 vojenského trestního zákoníku.) Trest smrti ukládá se na podkladě vojenských zákonů trestních, vykonává se zastřelením (§ 13 voj. tr. z.).

§ 4. Z á v ě r.

V předcházejícím výkladu snažili jsme se vylíčiti co možno nestranně stav otázky trestu smrti v jihoslovanské odborné literatuře a v novém trestním zákonodárství království SHS. Závěrem dovolíme sobě krátce formulovati naše vývody:

Jako všude, tak také i v Jugoslavii jsou odpůrci i přívrženci trestu smrti. Většina posledních, pokud možno souditi z jejich názorů, vyslovených v odborné literatuře, nezastává se trestu smrti quand même, nýbrž vyslovuje se pro jeho zachování z důvodů prosté nezbytnosti, závislé na podmínkách místa i času. Téměř všichni zastávají se, by jeho užití bylo, pokud možno, omezeno a aby byly odstraněny všechny momenty, které by mohly tento surový trest ještě více ztížití nebo vésti k nenapravitelnému soudnímu omylu.

V novém trestním zákonodárství Jugoslaviie je nutno rozlišovati předpisy, rozpočtené na více nebo méně dlouhou působnost a předpisy vyvolané potřebou zvláště důkladné ochrany státu v periodě jeho prvotní organisace. Mezi prvé náležejí normy nového trestního zákoníku a trestního řádu; druhé jsou obsaženy v zákoně o ochraně veřejné bezpečnosti a pořádku ve státě. Sotva as možno pochybovati, že tyto posléze zmíněné předpisy, které rozšiřují míru užití trestu smrti daleko za meze, vyměřené novým trestním zákoníkem, podrží svoji platnost, leda dočasně; jest souzeno novému trestnímu zákoníku z 27. ledna 1929, aby byl prvním stadiem vývoje a zdokonalení trestního zákonodárství v Jugoslavii.

Důležitější prameny a literatura.

Z á k o n o d á r n ý m a t e r i á l.

1. Projekat i motivi Kaznenog Zakonika za Kraljevinu Srbiju. Beograd. 1910. — 2. Projekat Kaznenog Zakonika za Kraljevinu S. H. S. u „Kratko objašnjenje Projekta“. Beograd. 1922. — 3. Predlog Kaznenog Zakona za Kraljevinu S. H. S. od 16. februara 1926. 4. Exposé g. Dr. Dušana M. Subotića v predlogu Kaznenog Zakona, održan u sednici sekcije Zakonodavnog Odbora 27.-IV.1926. Beograd. 1926. — 5. Krivični Zakonik za Kraljevinu S. H. S. od 27. januara 1929. — 6. Zakonik o sudskom krivičnom postupku za Kraljevinu S. H. S. od 16. februara 1929. — 7. Vojni Kazneni Zakonik Kraljevine Srbije od 31. januara 1901. — 8. Zakon o zaštiti javne bezbednosti i poretka u državi od 6. januara 1929 (s následujícím změnami).

B. L i t e r a t u r a.

1. *Anketa* o smrtnoj kazni. „Branič“, organ Udruženja javnih pravozastupnika. 1927. — 2. *Ljub. V. Stefanović*. Rezultati ankete o smrtnoj kazni. „Branič“. 1928. Br. 1—2. — 3. *Ljubiša Dimitrijević*. Smrtna kazna. „Archiv za pravne i društvene nauke“. 1925. — 4. *Dr. Mih. Čubinski*. O smrtnoj kazni. Beograd. 1928. — 5. *Dr. Mih. P. Čubinski*. Problem izjednučenja prava u ujedinjenom Kraljevstvu S. H. S. i osnovne odredbe Srpskog Kaznenog Zakonika. Beograd. 1921. — 6. *Dr. M. Dolenc*. K problemu smrtné kazni. „Slovenski Pravnik“. 1923. — 7. *Prof. Dr. A. Skumović*. Smrtna kazna in policijski nadzor ter projekt kazenskoga zakona. „Slovenski Pravnik“. 1923. — 8. *Fran. Regally*. Smrtna kazna. „Čas“. XVII., zv. 2—3. — 9. *Petar Pekić*. Rozprava o smrtnoj kazni. Subotica. 1928. — 10. *Dr. Ivo Politeo*. Politički delikt. Zagreb. 1921. — 11. *Vojislav M. Vujanac*. Izvršenje smrtné kazne vešanjem. „Branič“. 1927, br. 4. — 12. *Dr. Josip Šilović—Dr. Stanko Frank*. Kazneno pravo prema krivičnom zakonu od 27. januara 1929 i zakonu o izvršivanju kazni lišenja slobode od 16. februara 1929. I. Opći deo. Zagreb. 1929. — 13. *Dr. Toma Živanović*. Osnovi vojnog krivičnog prava. Opšti deo. Beograd. 1924. — 14. *Dr. Časlav Nikitović i Miloš Čarević*. Osnovi vojnog krivičnog prava. Posebni deo. Beograd. 1928. — 15. *V. Vulović*. Problem smrtné kazni. 1925. Srbská literatura o trestu smrti do vzniku království S. H. S. uvedena v díle *Dr. Toma Živanoviće*, Osnovi krivičnog prava. Opšti deo. 2. izd. Beograd. 1922. Str. 317.)